

УДК 130.1 + 316.3

Брюховецький Микола Миколайович

Криворізький державний педагогічний університет,

асистент кафедри філософії,

briukhovetskyi@gmail.com

Briukhovetskyi Mykola

Kyvyi Rih State Pedagogical University

Assistant of Department of Philosophy,

briukhovetskyi@gmail.com

Брюховецкий Николай Николаевич

Криворожский государственный педагогический университет,

ассистент кафедры философии,

briukhovetskyi@gmail.com

**ЗНАННЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ЧИННИК
РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА**

Анотація. Метою статті є дослідження впливу знання як соціально-економічного чинника розвитку інформаційного суспільства в різних його проявах на такі складові елементи виробництва як засоби праці, продукт праці та предмет праці. Фіксується тенденція поглиблення зв'язку знання із вказаними елементами виробництва на стадії інформаційного суспільства, порівняно з попередніми епохами розвитку суспільства. Здійснюється спроба через зростаючу роль знання в предметі праці обґрунтувати еволюцію праці з фізичної в бік інтелектуальної та стрімке розповсюдження останньої в інформаційному суспільстві. Робиться висновок, що зростаючий зв'язок знання з елементами виробництва та поширення інтелектуальної праці призводять до ряду соціальних наслідків, серед яких майже повна

неможливість експлуатації в умовах домінування інтелектуальної праці, переосмислення традиційного соціального і правового поняття власності при відході від виключно матеріального розуміння засобів, продукту і предмету праці, а також переосмислення функції капіталіста, як власника засобів і продуктів праці, постачальника предмета праці у виробництво, а отже і організатора виробництва взагалі.

KNOWLEDGE AS A FACTOR OF SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT OF INFORMATION SOCIETY

Abstract. The purpose of the article is to study the impact of knowledge as a factor of social and economic development of information society in its various forms on such components of production as a means of labor, product of labor and subject of labor. The tendency of deepening between knowledge and these elements of production in information society compared to previous eras of society development is entered up. The increasing role of knowledge in the subject of labor substantiate the evolution of physical labor toward intellectual labor and rapid dissemination of it in information society is performed. It is concluded that the growing connection between knowledge and elements of production and dissemination of intellectual labor results to a number of social consequences. Among them an almost complete inability of exploitation in the conditions of intellectual labor, rethinking of the traditional social and legal concepts of property in the conditions of leveling the only material understanding elements of production, and rethinking of the function of the capitalist as owner of the means and the products of labor, supplier of the subject of labor in production and thus production organizer in general.

ЗНАНИЕ КАК СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИЙ ФАКТОР РАЗВИТИЯ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА

Аннотация. Целью статьи является исследование влияния знания как социально-экономического фактора развития информационного общества в разных его проявлениях на такие составляющие элементы производства как средства труда, продукт труда и предмет труда. Фиксируется тенденция углубления связи знания с указанными элементами производства на стадии информационного общества по сравнению с предыдущими эпохами развития общества. Осуществляется попытка через возрастающую роль знания в предмете труда обосновать эволюцию труда из физического в сторону интеллектуального и стремительное распространение последнего в информационном обществе. Делается вывод о том, что возрастающая связь знания с элементами производства и распространение интеллектуального труда приводят к ряду социальных последствий. Среди таких последствий – почти полная невозможность эксплуатации в условиях доминирования интеллектуального труда, переосмысление традиционного социального и правового понятия собственности при нивелировании исключительно материального понимания средств, продукта и предметов труда, а также переосмысление функции капиталиста, как собственника средств и продуктов труда, поставщика предмета труда в производство, а значит и организатора производства вообще.

Ключові слова. Знання, інформаційне суспільство, виробництво, засоби праці, продукт праці, предмет праці, інтелектуальна праця.

Keywords. Knowledge, information society, production, means of labor, product of labor, subject of labor, intellectual labor.

Ключевые слова. Знание, информационное общество, производство, средства труда, продукт труда, предмет труда, интеллектуальный труд.

Вступ та постановка проблеми. Інформаційне (постіндустріальне) суспільство, пройшовши в своїх метаморфозах стадії наукових здогадок та розвідок, політичних та ідеологічних гасел [1; 2], соціально-економічних програм [3], еволюціонувало в цілком конкретну соціальну реальність, якою живе сучасна цивілізація. Інформаційні та комунікаційні процеси – ще донедавна майже неймовірні за своєю складністю – наразі є змістовним компонентом нашої повсякденної діяльності. При цьому суспільні зміни, про які йдеться, відбулися протягом останніх декількох десятиліть. Тобто, темпи руйнування старої соціальної реальності та настання нової – у вигляді інформаційного чи постіндустріального суспільства – надзвичайно стрімкі, що не може не викликати особливого наукового інтересу.

Особливого пріоритету наукових розвідок набуває з'ясування причин та рушійних сил таких стрімких суспільних перетворень. З огляду на це, під сферу особливого інтересу потрапляє знання. З одного боку, саме з ним схильні пов'язувати науково-технічний прогрес, вдосконалення людського життя та еволюцію людства в цілому. З іншого – знання у зв'язку з існуванням чисельних глобальних проблем сучасності, глибоких та різнопланових криз, масштабних війн часто потрапляє під нищівну критику разом з можливостями розуму та раціональним ставленням до світу взагалі. Зважаючи на це, підвищується інтерес до знання та ролі, яку воно відіграє в суспільному розвитку, місця, яке посідає в соціумі.

Відтак, для розуміння нового суспільства та його рушійних сил, що спричиняють зміни, і пояснення надзвичайно стрімких темпів його розвитку, а також для виявлення напрямку і вектору суспільних перетворень, постає нагальна необхідність осмислення знання як чинника суспільного розвитку в нову інформаційну добу.

Огляд досліджень та публікацій. Інформаційне суспільство – це порівняно нове явище в системі знань про соціум і виникло воно набагато пізніше, ніж суспільство в цілому потрапило до сфери теоретичних та наукових інтересів. Відповідно про розробку проблеми знання як чинника

розвитку інформаційного суспільства можна говорити лише з недавніх пір. Проте, безумовно, що розробці подібної проблеми передували теоретичні розвідки стосовно чинників розвитку суспільства взагалі, а також стосовно місця знання серед таких чинників розвитку.

Відразу ж варто відзначити брак суто філософських досліджень в цьому напрямі. Переважна більшість відомих іноземних дослідників були соціологами (Е. Тоффлер, Д. Белл), економістами (Ф. Махлуп, Л. Туроу) чи навіть маркетологами (П. Дракер).

Наукові уявлення про знання як чинник розвитку інформаційного суспільства характеризуються багатовекторністю та різноплановістю. Так, різні аспекти ролі знання в утворенні вартості досліджувалися Д. Беллом («Прихід постіндустріального суспільства») [4], Т. Сакайєю («Вартість, створювана знанням або історія майбутнього») [5], Ф. Махлупом («Виробництво і розподіл знань в Сполучених Штатах») [6]. Знання в якості одного з виробничих елементів інформаційного суспільства розглядали Е. Агацці («Ідея суспільства, заснованого на знаннях») [7], Л. Туроу («Побудова багатства») [8], П. Дракер («Посткапіталістичне суспільство») [9], Е. Тоффлер («Третя хвиля») [10]. Тлумачили знання в інформаційному суспільстві як певну людську цінність, яка сприяє розвитку соціуму, Е. Гідденс («Наслідки сучасності») [11], П. Пільцер («Безмежне багатство») [12], Л. Едвінссон та М. Мелоун («Інтелектуальний капітал») [13].

Серед дослідників, які займалися проблемою на пострадянському просторі (в основному в межах виробничого напрямку) слід відзначити В. Іноземцева («Сучасне постіндустріальне суспільство») [14], А. Ракітова («Філософія комп'ютерної революції») [15], В. Орлова («Теорія постіндустріального суспільства і трудова парадигма в соціальній філософії») [16].

До українських дослідників, які здійснювали розробки в межах вказаної проблематики, можна віднести В. Кушерець (ряд публікацій, серед яких – «Знання в синергетичній моделі успіху») [17], В. Лях (ряд публікацій та

робіт, наприклад – «Свобода в контексті становлення інформаційного суспільства») [18], В. Геєць («Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України») [19], Л. Мельник («Інформаційна економіка») [20], І. Моторна (ряд публікацій, наприклад – «Персонал як основний ресурс нової економіки – економіки знань») [21].

На сьогоднішній день не знайшли достатнього висвітлення у дослідженнях науковців такі аспекти окресленої проблеми як: зв'язок знання із елементами інформаційного виробництва, фактори еволюції праці в бік інтелектуальної, сутності інтелектуальної праці в інформаційному суспільстві, зміни в організації суспільного виробництва у зв'язку з поширенням інтелектуальної праці, вплив інтелектуальної праці на систему виробничих відносин, відносин власності, експлуатацію. Недостатня розробка вказаної проблематики потребує додаткових досліджень в цьому напрямку.

Завдання статті. Основними завданнями статті є аналіз впливу знання як соціально-економічного чинника розвитку інформаційного суспільства на складові елементи суспільного виробництва, обґрунтування зміни характеру праці в новому типі соціуму, а також виявлення ряду соціальних наслідків.

Основна частина дослідження. З метою аналізу участі знання у виробництві інформаційного суспільства ми використали досить традиційний поділ виробництва на складові елементи, що розроблявся в межах аналізу матеріального виробництва [22, с. 31; 23, с. 4; 24, с. 170]. Йдеться про виділення у виробництві у вузькому значенні (або праці) таких складових елементів як безпосередньо праця, предмет праці, засоби праці та продукт праці [25, с. 22-23]. За умов такого поділу, під працею в матеріальному виробництві розуміється процес свідомої і цілеспрямованої діяльності людей щодо взаємодії з природою для створення споживчих благ, тобто задоволення потреб людей. Предмет праці в тлумачиться як певна речовина, на яку здійснюється вплив під час праці та яка виступає центром зосередження зусиль у виробничому процесі. В той же час, засобом праці в

матеріальному виробництві виступає річ або комплекс речей, що необхідні людині для впливу на предмет праці та для здійснення безпосередньо процесу праці. Продукт праці вважається речовиною природи, пристосованою до людських потреб за допомогою зміни форми [24, с. 170; 25, с. 22-23].

Також в дослідженні ми виходимо з існування знання як чинника розвитку суспільства принаймні в трьох формах. В першій, суб'єктивній формі знання виступає чинником суспільного розвитку як стан свідомості [26, с. 111; 27, с. 169]. В другій, кодифікованій формі, знання проявляється як вид інформації в знаковому, символічному різновиді [28, с. 52]. В третій, матеріалізованій формі знання як виступає в основному в ролі засобів виробництва, техніки та його інших складових [29, с. 177, 185].

В процесі подальшого дослідження ми здійснили послідовний аналіз участі знання (у визначених формах) в кожному із зазначених складових елементів виробництва на різних етапах розвитку суспільства.

Зокрема, можемо зафіксувати, що на аграрному етапі найбільшого розвитку отримав зв'язок знання з таким елементом виробництва як засоби праці. В цьому елементі виробництва в аграрну епоху знання як чинник розвитку суспільства виступає в матеріалізованій формі свого існування. Подібна роль знання у виробництві значно поглиблюється на наступному, індустріальному етапі. Проте вказаний етап більше представлений зв'язком знання із продуктом праці, що являв собою в індустріальну епоху промислові вироби – найбільш технологічні серед всього іншого для цього етапу. Тенденції, закладені попередніми епохами, продовжуються в інформаційну добу. Попередні види зв'язку знання із засобами та продуктом праці значно посилюються та поглиблюються. Окрім того, важливим моментом є те, що більш очевидно проявилася участь знання в продукті праці інформаційного суспільства принаймні в двох різновидах – у вигляді матеріалізованої форми, а також у вигляді кодифікованих проявів. З огляду на це, знання починає проявляти себе в інформаційну епоху також і в якості своєрідного духовного

чинника. Вказане дає змогу зафіксувати якісно нову рису, якій можна дати умовну назву – дематеріалізація продукту праці в інформаційному суспільстві. Схожа ситуація спостерігається і в засобах праці в новому суспільстві.

Вказані процеси дозволяють виявити обмеженість розробленого для матеріального виробництва та активно вживаного дотепер розуміння засобів і продукту праці як речей, тобто як предметів матеріального світу. Праця в інформаційному суспільстві може здійснюватись не лише за допомогою матеріальних знарядь та засобів праці, а й за допомогою людських знань, які можуть існувати в суб'єктивній та кодифікованій формі, які не можна віднести до предметів матеріального світу. Окрім того, продуктом такої праці в інформаційному суспільстві також може бути знання не тільки в матеріалізованій формі існування. Тому ми вважаємо за необхідне відійти від традиційного способу тлумачення засобів та продукту праці виробництва виключно як предметів матеріального світу.

Проте таке розширення розуміння елементів виробництва ініціює деякі соціальні зміни у виробничих відносинах та у всьому соціумі. Відхід від виключно матеріального розуміння засобів та продукту праці та активне зростання ролі знання в них значною мірою ускладнює можливість реалізації інституту власності як в правовому, так і в соціальному вимірі. Насамперед йдеться про неможливість в традиційному (речовому) вигляді володіння знаннями або обмеження доступу до нього з боку третіх осіб. В свою чергу, вказана ситуація здатна звести нанівець одну із важливих ознак капіталістів як класу, що існував в минулу епоху – власність на засоби та продукт праці. Також це дозволяє поставити питання про нівелювання цього класу в традиційному розумінні взагалі та відповідне певне переосмислення усталених понять та закономірностей соціальної сфери в нових умовах.

Якщо провести подібний аналіз із предметом праці, розглянувши його послідовно на різних етапах розвитку соціуму, можна прийти до висновку про наявність зв'язку знання з предметом праці на аграрній та індустріальній

стадії розвитку суспільства. Проте найглибшого прояву такий зв'язок отримав саме в інформаційному суспільстві. Так, вперше в соціальних масштабах в ролі такого предмету стало виступати нематеріальне – знання в кодифікованій формі. З огляду на це, так само, як і у випадку із засобами та продуктом праці, перед нами постає очевидна недостатність виключно речового (матеріального) розуміння предмету праці та тлумачення його як речовини природи.

Збільшення ролі знання як духовного об'єктивного чинника розвитку суспільства в предметі праці у виробництві нового типу може розширити наші уявлення про саму сутність такого предмету. Останнє, в свою чергу, дозволяє пролити світло на відповідні зрушення в соціальних відносинах. Як і в попередньому випадку, мова йде про неможливість (або серйозні ускладнення) існування права власності тепер вже на предмет праці. Вказані процеси, що відображаються і в предметі праці, дозволяють доповнити зазначену тенденцію взяттям під сумнів можливості здійснення експлуатації в традиційному розумінні цього слова. Це в свою чергу повертає нас до переосмислення функції капіталіста, тепер як постачальника предмета праці у виробництво, а значить і організатора виробництва. З огляду на це, можна ставити питання про існування традиційного класу капіталістів в умовах інформаційного суспільства взагалі.

Проте одним з основних наслідків дематеріалізації предмету праці для суспільного виробництва є зміна характеру самої праці. З огляду на зв'язок знання із предметом праці та на його нематеріальний характер, постає очевидна неможливість здійснення праці з таким предметом в її старому лише фізичному вигляді. Зміни в предметі праці в суспільних масштабах викликають еволюцію праці з фізичної до інтелектуальної.

Під інтелектуальною працею ми розуміємо новий вид праці, пов'язаний з нематеріальністю предмета праці (знань та інформації), по відношенню до якого неможливо застосовувати фізичні зусилля. Вважаємо, що вказана праця більшою мірою є типовим явищем саме для виробництва

нематеріального. Також припускаємо, що найбільш високого і якісного втілення інтелектуальна праця набуває в своєму творчому різновиді.

Аналізуючи роль інтелектуальної праці, на наш погляд, слід передусім зосередитися на ряді соціальних наслідків, пов'язаних з поширенням цього явища. Так, очевидно, що інтелектуальній праці притаманні інші процеси (ментальні, фізичні, психічні), аніж ті, що супроводжували фізичну працю. Маємо на увазі відсутність фізичного виснаження та розвиток розумового і творчого потенціалу робітника, які супроводжують інтелектуальну працю.

Проте, мабуть, одним з найголовніших наслідків, пов'язаних з функціонуванням інтелектуальної праці є неможливість або принаймні гранична складність експлуатації [30, с. 61-62]. Для здійснення експлуатації (в традиційному розумінні) необхідний контроль в тому числі і над самим процесом праці. Здійснювати такий контроль за інтелектуальною працею дуже складно. Крім того, якщо брати фізичну працю попередньої епохи, то головним видом мотивації до неї була економічна мотивація, що дозволяла здійснювати примус. У випадку творчого різновиду інтелектуальної праці можна говорити про зміну мотивації до праці з економічної на особливий вид мотивації, який можна умовно назвати внутрішнім. За таких умов здійснення традиційного примусу стає майже неможливим. Зазначені обставини в своїй сукупності дозволяють поставити питання про втрату актуальності окремих форм суспільних відносин в інформаційному суспільстві та про якісну еволюцію соціуму на новому етапі його розвитку взагалі.

Висновок та перспективи подальших розвідок. Знання в суб'єктивній, кодифікованій та матеріалізованій формах безпосередньо пов'язане з такими складовими елементами виробництва інформаційного суспільства як засоби праці, продукт праці та предмет праці. Вказаний зв'язок дозволяє говорити про обмеженість традиційного виключно речового (матеріального) розуміння сутності складових виробництва. Крім того, активна участь знання в предметі праці інформаційного суспільства вказує на його своєрідну «дематеріалізацію», порівняно з попередніми епохами розвитку соціуму. Такі

зміни в предметі праці ініціюють пошук нових методів його перетворення в процесі виробництва. Тому, на нашу думку, зростаюча роль знання в предметі праці і обумовила еволюцію праці з фізичної в бік інтелектуальної та стрімке розповсюдження останньої саме в інформаційному суспільстві.

Зростаючий зв'язок знання з елементами виробництва та поширення інтелектуальної праці знаходять певні досить суттєві відображення в соціальній сфері. Маються на увазі такі соціальні наслідки як неможливість або принаймні гранична складність експлуатації в умовах домінування інтелектуальної праці, переосмислення традиційного поняття власності при відході від виключно матеріального розуміння засобів, продукту і предмету праці, а також переосмислення функції капіталіста, як власника засобів і продуктів праці, постачальника предмета праці у виробництві, а отже і організатора виробництва взагалі. Зазначені обставини в своїй сукупності дозволяють поставити ряд питань та побачити перспективу в проведенні відповідних розвідок щодо втрати актуальності окремих форм суспільних відносин в інформаційному суспільстві та щодо якісної еволюції соціуму на новому етапі розвитку взагалі.

Список використаних джерел та літератури

1. Окинавская Хартия глобального информационного общества / Електронна бібліотека офіційних документів. URL: <http://www.iis.ru/library/okinawa/charter.ru.html> (дата звернення: 12.04.2016).
2. Програма ЮНЕСКО «Информация для всех» [Программа ЮНЕСКО]. – URL: http://library.zntu.edu.ua/zakon/00_uiv.html (дата звернення: 01.09.2016).
3. Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/537-16> (дата звернення: 02.06.2016).

4. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Пер. с англ. – М.: Academia, 2004. – CLXX, 788 с.
5. Сакайя Т. Стоимость, создаваемая знанием или история будущего // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / Под редакцией В. Л. Иноземцева. – М.: Academia, 1999. – С. 337-371.
6. Machlup, F. The Production and Distribution of Knowledge in the United States. – Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1962. – 416 p.
7. Агацци Э. Идея общества, основанного на знаниях // Вопросы философии. – 2012. – № 10. – С. 3-19.
8. Thurow L. C. Building Wealth: New Rules for Individuals, Companies, and Nations / The Atlantic Monthly; June 1999; Building Wealth - 99.06 (Part Four): – Volume 283. – No. 6. – P. 57-69 URL: <https://www.theatlantic.com/past/docs/issues/99jun/9906thurow.htm> (дата звернения 05.05.2016)
9. Drucker P. F. Post-Capitalist Society. – London & New York: Routledge, Taylor & Francis group, 2011 – 208 p.
10. Тоффлер Э. Третья волна / Пер. с англ. – М.: АСТ, 2004. – 781 с.
11. Гидденс Э. Последствия современности / Пер. с англ. Г. К. Ольховикова; Д. А. Кибальчича. – М.: Праксис, 2011. – 352 с.
12. Пильцер П. Безграничное богатство. Теория и практика «экономической алхимии» // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / Под ред. В. Л. Иноземцева. – М.: Academia, 1999. – С. 401-428.
13. Эдвинссон Л., Мэлоун М. Интеллектуальный капитал. Определение истинной стоимости компании // Новая постиндустриальная волна на Западе. Антология / Под ред. В. Л. Иноземцева. – М.: Academia, 1999. – С. 432-447.
14. Иноземцев В. Л. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы. – М.: Логос, 2000. – 304 с.

15. Ракитов А. И. Философия компьютерной революции. – М.: Политиздат, 1991. – 287 с.
16. Орлов В. В. Теория постиндустриального общества и трудовая парадигма в социальной философии // Вестник Пермского университета. Серия «Философия». – 2009. – Вып. 5 (31). – С. 4-11.
17. Кушерець В. І. Знання в синергетичній моделі успіху // Практична філософія. – 2003. – № 2. – С. 52-58.
18. Лях В. В. Свобода в контексті становлення інформаційного суспільства // Сучасне філософське антропологічне знання в контексті викликів доби: дев'яті Шинкаруківські читання: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 18 квітня 2014 р. / Нац. акад. наук України та ін. – Хмельницький: ХМЦНІ, 2014. – С. 86-106.
19. Геец В. М. Социально-экономические трансформации при переходе к экономике знаний // Социально-экономические проблемы информационного общества. – Сумы: Университетская книга, 2005. – С. 16-33.
20. Мельник Л. Г. Информационная экономика. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2003. – 288 с.
21. Моторна І. І. Персонал як основний ресурс нової економіки – економіки знань // Україна: аспекти праці. – 2011. – № 7. – С. 32-39.
22. Гринин Л. Е. Производительные силы и исторический процесс / Изд. 2-е, перераб. и доп. – Волгоград: Учитель, 2003. – 306 с.
23. Рыбалкин В. А., Янюк Э. Н. О процессе производства как объекте политической экономии // Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. Серія: економіка, право, політологія, туризм. – 2011. – Том 1. – № 3. – С. 4-10.
24. Маркс К. Капитал. Критика политической экономии. В 4 томах. Процесс производства капитала. – М.: Политиздат, 1983. – Т. 1. – Кн. 1. – 905 с. – с. 5-737.

25. Семенов Ю. И. Происхождение и развитие экономики: От первобытного коммунизма к обществам с частной собственностью, классами и государством (древневосточному, античному и феодальному). – М.: Красанд, 2014. – 720 с.
26. Поппер К. Р. Объективное знание. Эволюционный подход. Перевод с англ. – М.: Эдиториал УРСС, 2002. – 384 с.
27. Лекторский В.А. Субъект, объект, познание. – М.: Наука, 1980. – 360 с.
28. Климов С. М. Интеллектуальные ресурсы общества. – СПб.: Знание, 2002. – 199 с.
29. Ойзерман Т.И. Марксизм и утопизм. – М.: Прогресс-Традиция, 2003. – 568 с.
30. Мировая экономика: глобальные тенденции за 100 лет / Под ред. И. С. Королева. – М.: Юрист, 2003. – 604 с.

References

1. Okinawa Charter on Global Information Society / The electronic library of official documents. URL: <http://www.iis.ru/library/okinawa/charter.ru.html> (date of request: 12.04.2016).
2. UNESCO Program «Information for all» [UNESCO Program]. – URL: http://library.zntu.edu.ua/zakon/00_uiv.html (date of request: 01.09.2016).
3. The Law of Ukraine «On the Fundamentals of Information Society Development in Ukraine for 2007-2015» // The database «Legislation of Ukraine» / VR of Ukraine. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/537-16> (date of request: 02.06.2016).
4. Bell D. The Coming of Post-Industrial Society. A Venture in Social Forecasting. Translation from English. – Moscow, Academia Publ., 2004. – 788 p.

5. Sakajya T. The Knowledge-Value Revolution, or A History of the Future // The new wave of post-industrial West. Anthology / Edited by V.L. Inozemtsev – Moscow, Academia Publ., 1999. – PP. 337-371.
6. Machlup, F. The Production and Distribution of Knowledge in the United States. – Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1962. – 416 p.
7. Agazzi E. The idea of a knowledge-based society // Problems of Philosophy [Voprosy filosofii]. – 2012. – № 10. – PP. 3-19.
8. Thurow L. C. Building Wealth: New Rules for Individuals, Companies, and Nations / The Atlantic Monthly; June 1999; Building Wealth - 99.06 (Part Four): – Volume 283. – No. 6. – P. 57-69 URL: <https://www.theatlantic.com/past/docs/issues/99jun/9906thurow.htm> (date of request 05.05.2016)
9. Drucker P. F. Post-Capitalist Society. – London & New York: Routledge, Taylor & Francis group, 2011 – 208 p.
10. Toffler A. The Third Wave. – Moscow.: AST Publ., 2004. – 781 p.
11. Giddens A. The Consequences of Modernity. – Moscow.: Praxis Publ., 2011. – 352 p.
12. Pilzer P. Unlimited Wealth. The Theory and Practice of Economic Alchemy // The new wave of post-industrial West. Anthology / Edited by V.L. Inozemtsev – Moscow, Academia Publ., 1999. – PP. 401-428.
13. Edvinsson L., Malone M. Intellectual Capital. Realizing You Company`s True Value// The new wave of post-industrial West. Anthology / Edited by V.L. Inozemtsev – Moscow, Academia Publ., 1999. – PP. 432-447.
14. Inozemtsev V. Modern post-industrial society: nature, contradictions, perspectives. – Moscow: Logos Publ., 2000. – 304 p.
15. Rakitov A. The Philosophy of the Computer Revolution. – Moscow: Politizdaz Publ., 1991. – 287 p.
16. Orlov V.V. The Theory of Post-Industrial Society and the Labor Paradigm in Social Philosophy // Bulletin of Perm University. Series «Philosophy»

[Vestnik Permskogo universiteta. Seriya «Filosofiya»]. – 2009. – №. 5 (31). – PP. 4-11.

17. Kusherets V. I. Knowledge synergistic model of success // Practical philosophy [Praktichna filsofIya]. – 2003. – № 2. – PP. 52-58.

18. Lyah V.V. Freedom in the context of the information society // Modern philosophical anthropological knowledge in the context of the challenges of day – Hmelnitskiy, 2014. – PP. 86-106.

19. Geets V. M. Socio-economic transformations in the transition to the knowledge economy // Socio-economic problems of the information society. – Sumy: Universitetskaya kniga Publ., 2005. – PP. 16-33.

20. Melnik L. G. Information Economy. – Sumy: Universitetskaya kniga Publ., 2003. – 288 p.

21. Motorna I. I. Staff as the main resource of the new economy - the knowledge economy // Ukraine: aspects of labor [Ukrayina: aspekty` praci]. – 2011. – № 7. – PP. 32-39.

22. Grinin L. Productive forces and historical process – Volgograd: Uchitel Publ., 2003. – 306 p.

23. Rybalkin V. A., Yanyuk E. N. On the process of production as an object of political economy // Scientific Journal of the Institute of International Relations of NAU. Series: economics, law, political science, tourism [Naukoviy visnik Institutu mizhnarodnih vidnosin NAU. Seriya: ekonomika, pravo, politologiya, turizm]. – 2011. – Vol 1. – № 3. – PP. 4-10.

24. Marx K. Capital. Criticism of political economy. In 4 volumes. The process of capital production. – Moscow: Politizdaz Publ. – V. 1. – Book 1. – 905 p. – PP. 5-737.

25. Semenov Y. The origin and development of the economy: From primitive communism to societies with private property, classes and state (ancient Eastern, ancient and feudal). – Moscow: Krasand Publ., 2014. – 720 p.

26. Popper K. R. Objective knowledge. Evolutionary approach. Translation from English. – Moscow, Editorial URSS Publ., 2002. – 384 p.

27. Lektorskiy V.A. Subject, object, knowledge. – Moscow, Nauka Publ., 1980. – 360 p.
28. Klimov S. M. Intellectual resources of society. – St. Petersburg, Znanie Publ., 2002. – 199 p.
29. Oyzerman T.I. Marxism and utopianism. – Moscow: Progress-Traditsiya Publ., 2003. – 568 p.
30. World economy: global trends over 100 years / Ed. I.S. Korolev. – Moscow: Yurist Publ., 2003. – 604 p.